

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
Extension Needs for Rice Seed Production of Farmers in Ubon Ratchathani Rice Seed Center

ทัตมาลี จันทชัย (Tusamalee Jantachai) ¹ เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert) ²

พลสราน สุราญรัมย์ (Ponsaran saranrom) ³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพพื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี (2) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร (3) การส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร (4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร คือ เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี ปีการผลิต 2561 จำนวน 289 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร Taro Yamane ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 168 คน ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยการจับสลาก สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ผลการวิจัย พบว่า (1) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.93 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 89.88 ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.58 คน แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.19 คน ประกอบอาชีพหลักทำนา และอาชีพรองทำสวน/ทำไร่ มีพื้นที่ทำนา เฉลี่ย 33.63 ไร่ (2) มีพื้นที่จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี เฉลี่ย 33.39 ไร่ มีปริมาณผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 360.12 กิโลกรัมต่อไร่ ต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในปีการผลิต 2561 เฉลี่ย 978.87 บาทต่อไร่ สามารถขายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานีต่ำกว่าเป้าหมายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนที่ศูนย์ฯกำหนดไว้ มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์ข้าว เฉลี่ย 52,737.14 บาทต่อปี มีรายได้จากการขายข้าว เฉลี่ย 8,273.81 บาท ต่อปี รายได้จากการทำการเกษตรอื่น ๆ เฉลี่ย 12,958.33 บาทต่อปี ลักษณะการถือครองพื้นที่เป็นของตนเอง มีการกู้เงินจาก ธ.ก.ส. เพื่อใช้เป็นเงินทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกรส่วนใหญ่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ของกรมการข้าว (3) เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับการส่งเสริมด้านเนื้อหาการเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว อยู่ในระดับ มากที่สุด ด้านวิธีการ การเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา การติดต่อที่สำนักงาน และการติดต่อทางโทรศัพท์ (4) เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การปลอดจากพันธุ์ปน การเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว (5) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร พบว่า มีปัญหาด้านเนื้อหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ อยู่ในระดับน้อย สำหรับข้อเสนอแนะควรจัดให้มีการอบรม สัมมนา ศึกษาดูงาน ถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวและให้ความรู้ใหม่ๆ สำหรับเกษตรกรมือใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อเป็นการสร้างแรงจูงใจ เพิ่มเติมความรู้และนำมาต่อยอดในพื้นที่ของตนเอง

คำสำคัญ การส่งเสริม การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกร ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ขนางส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช tadsanee360@gmail.com

² รองศาสตราจารย์ ดร. ขนางส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช yoobench@hotmail.com

³ รองศาสตราจารย์ ดร. ขนางส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

Abstract

The purposes of this research include (1) evaluating basic socio-economic status of farmers in Ubon Ratchathani Rice Seed Center, (2) investigating the situation of rice seed production of farmers (3) promoting on rice seed production of farmers, (4) finding some needs for rice seed production of farmers , and (5) searching the problems and suggestions of farmers in Ubon Ratchathani Rice Seed Center there were 289 farmers from Ubon Ratchathani Rice Seed Center, 2018. The sample size was randomly selected via Taro Yamane which was equally to 168 participants with variation of 0.05. Data analysis used were descriptive statistics including, percentage, mean, minimum value, maximum value, and standard deviation. The results included (1) most farmers were male with an average age of 49.93 year, graduated at secondary school level (89.88%), had an average family members of 4.58 persons, being a labor of 3.19 person per household. They mostly were farmers followed by gardeners. Each famer had approximately 33.63 square metres. The average farming area was 33.63 square metres (2) An average the modifying areas for rice seed production were 33.39 square metres; An average rice seed production was 360.12 kg./ square metres; An average cost of rice seed production in the production year 2018/2019 was 978.87 baht/ square metres. The farmers could sell back rice seeds to Ubon Ratchathani Rice Seed Center lower than the retail price that they expected. Noticeably the average income were approximately 52,737.14 baht/year divided into 2 sources including, rice retail selling (8,273.81 baht/year), and other agricultural productions (12,958.33 baht/year). Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives was the source for loan to be used as a fund for rice seed production, Most farmers were follow the instructions of rice seed production from the Department, (3) They were given some knowledge and skills regarding seed preparation; soil preparation, planting and care; harvesting and postharvest practices; at the highest level and method; visiting home or farm; contacting the office; and telephone contact; at the high level (4) They need some help related to rice seed production at the high level; seed preparation; being free from mixed species; soil preparation, planting and care; harvesting and postharvest practices. (5) the farmers indicated they had a few problems with the contents and needed some training such as seminar; study visit; knowledge transfer in rice seed production, and good coaching from expertise

Keywords: Extension needs, Rice seed production, Farmers, Ubon Ratchathani Rice Seed Center

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

บทนำ

ข้าวเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญสำหรับการบริโภคของคนไทย และเป็นสินค้าส่งออกของประเทศไทยที่ทำรายได้ปีละมากกว่า 100,000 ล้านบาท(สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว : 2553) จากพื้นที่ปลูกข้าวรวม 69 ล้านไร่ ที่ให้ผลผลิตข้าวเปลือกปีละ 30 ล้านตัน หรือเป็นข้าวสารประมาณ 20 ล้านตัน ทำให้สามารถรักษาสถานภาพการเป็นผู้นำการส่งออกข้าวของโลกไว้ได้ และเพียงพอต่อการบริโภคภายในประเทศ ในขณะที่บางประเทศประสบภัยธรรมชาติ เกิดปัญหาการขาดแคลนข้าว ปัจจุบันหลายประเทศได้มีการพัฒนากระบวนการผลิตข้าวและการเพิ่มผลผลิต เพื่อให้สามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนารูปแบบการผลิตการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกข้าวให้ได้ผลผลิตสูง คุณภาพดี ต้นทุนการผลิตต่ำ ต้องใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีเพื่อเป็นปัจจัยเริ่มต้นที่สำคัญในการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพข้าว เกษตรกรมีความต้องการใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวประมาณ 1 ล้านตันต่อปี ในขณะที่ภาครัฐสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการของเกษตรกรได้เพียงประมาณปีละ 100,000 ตันต่อปี(สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว : 2553) ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีในการผลิตข้าวของประเทศไทย แต่ที่ผ่านมามีการผลิตข้าวของไทยยังดำเนินอยู่ได้เพราะในท้องตลาดมีเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ผลิตโดยเกษตรกร/กลุ่มเกษตรกร หรือผู้ประกอบการป้อนสู่ตลาดเพื่อกระจายไปถึงมือเกษตรกรที่ต้องการปลูก

ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี มีเป้าหมายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน จำนวน 4,290 ตันต่อปี นำมาปรับปรุงสภาพเพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ดี เพื่อกระจายในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง ในฤดูการผลิต ปี 2561 ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี มีกลุ่มเกษตรกรที่เป็นสมาชิกผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จำนวน 289 คน มีเป้าหมายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืน จำนวน 4,290 ตัน โดยซื้อคืนได้จำนวน 3,402 ตัน (ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี, 2561) ไม่สามารถซื้อคืนได้ในปริมาณตามเป้าหมาย ซึ่งส่งผลให้ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี ไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพดีได้ตามปริมาณที่ต้องการ

จากเหตุผลดังกล่าว จึงจำเป็นต้องศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี เพื่อทราบถึงความต้องการการส่งเสริมในด้านใด เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการส่งเสริมเกษตรกรในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ให้ผลิตเมล็ดพันธุ์ให้ได้คุณภาพและปริมาณผลผลิตตามเป้าหมายที่กรมการข้าวกำหนดต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพพื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
2. เพื่อศึกษาสภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
3. เพื่อศึกษาการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
4. เพื่อศึกษาความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
5. เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

ระเบียบการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี ปีการผลิต 2561/62 จำนวน 289 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยสูตรคำนวณของ Taro Yamane ที่ความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้จำนวน 168 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) โดยนำรายชื่อทั้งหมดมาใส่เลขกำกับ ทำการจับสลาก ตามสัดส่วนที่ใช้ในการวิจัยแยกตามบัญชีรายชื่อเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบ แก้ไข

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ไปทดสอบแบบสอบถามกับเกษตรกรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ได้ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม คือ 0.94 ซึ่งมีความเชื่อมั่นมากกว่า 0.800 แสดงว่า สามารถนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามแบบปลายปิดและปลายเปิด 5 ตอน ได้แก่ คำถามเกี่ยวกับสภาพพื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจ สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ สภาพการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี โดยนำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับโดยมีการกำหนดเกณฑ์จากค่าน้ำหนักเฉลี่ย 1.00-1.80 น้อยที่สุด 1.81-2.60 น้อย 2.61-3.40 ปานกลาง 3.41-4.20 มาก 4.21-5.00 มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. สภาพพื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี พบว่า เกษตรกรร้อยละ 75.60 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 49.93 ปี ร้อยละ 56.55 ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางสังคม มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.58 คน มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.19 คน และร้อยละ 38.69 มีประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว มีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 33.63 ส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก คือ ทำนา มีอาชีพรอง คือ ทำสวน/ทำไร่ มีพื้นที่ทำนาเฉลี่ย 33.63 ไร่ มีพื้นที่จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานีเฉลี่ย 33.39 ไร่ มีผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 360.12 กก./ไร่ มีต้นทุนในการผลิตเฉลี่ย 978.87 บาทต่อไร่ ร้อยละ 48.81 ได้รับการซื้อคืนทั้งหมดต่ำกว่าเป้าหมายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนที่ศูนย์กำหนด มีรายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 52,737.14 บาทต่อปี รายได้จากการขายข้าวที่ไม่ใช่เมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 8,273.81 บาทต่อปี มีรายได้จากการทำการเกษตรอื่นๆ เฉลี่ย 12,958.33 บาทต่อปี ร้อยละ 67.26 มีพื้นที่เป็นของตนเองทั้งหมด ร้อยละ 98.81 มีหนี้สิน และร้อยละ 95.24 มีแหล่งเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2. สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

1) สภาพพื้นที่ปลูก แหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ข้าว และการเก็บเกี่ยว พบว่า ร้อยละ 71.43 มีสภาพพื้นที่ปลูกเป็นพื้นที่ราบลุ่ม ร้อยละ 100.00 มีแหล่งที่มาของเมล็ดพันธุ์ข้าวจากศูนย์วิจัยข้าว และใช้แรงงานคนในการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว

2) สภาพการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี พบว่า เกษตรกรปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ในภาพรวมระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายละเอียดดังนี้

(1) ด้านพื้นที่ปลูก จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในประเด็น มีลักษณะพื้นที่ทำเลที่ตั้งเหมาะสมต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และไม่เป็นพื้นที่ของโรคและแมลงศัตรูพืชระบาด และประเด็นที่ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ พื้นที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ติดต่อกันเป็นแปลงใหญ่

(2) ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกประเด็น คือ การเลือกพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เลือกใช้เมล็ดพันธุ์จากแหล่งที่น่าเชื่อถือได้ หรือผ่านการรับรองคุณภาพจากทางราชการ หรือหน่วยงานที่ให้การรับรอง เช่น ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์วิจัยข้าว สถาบันวิชาการเมล็ดพันธุ์มีคุณภาพความงอกไม่ต่ำกว่า 80 % มีในชั้นพันธุ์ ขยาย เมล็ดอ่อนปนได้ไม่เกิน 5 เมล็ดใน 500 กรัม และชั้นพันธุ์

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

จำหน่าย เมล็ดอื่นปนได้ไม่เกิน 15 เมล็ดใน 500 กรัม และใช้เมล็ดพันธุ์ตามอัตราที่เจ้าหน้าที่แนะนำ เช่น การปักดำใช้ 5 กิโลกรัมต่อไร่ / นาหยอดใช้ 8 กิโลกรัมต่อไร่

(3) ด้านการเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกประเด็น คือ มีการเตรียมดินที่ดีและถูกต้อง โดยปรับพื้นที่ให้เรียบร้อย สม่ำเสมอ เพื่อลดปริมาณวัชพืช ข้าวเรือและข้าวพันธุ์อื่นปน มีการกำจัดวัชพืชที่ดี ไม่มีวัชพืชขึ้นมาก หรือมีในปริมาณที่ไม่มีผลกระทบต่อคุณภาพเมล็ดพันธุ์ คือวัชพืชร้ายแรงน้อยกว่า 5 % และวัชพืชทั่วไปน้อยกว่า 20 % ของพื้นที่ การเพาะปลูกอยู่ในช่วงเวลาที่เหมาะสมตามที่เจ้าหน้าที่แนะนำ มีการใส่ปุ๋ยเคมีถูกต้องทั้งอัตราส่วนและเวลาที่ใส่ หรือมีการปรับปรุงดินโดยใช้ปุ๋ยอินทรีย์ หรือปุ๋ยชีวภาพ มีการจัดการน้ำอย่างเหมาะสมในช่วงสร้างรวงอ่อนและออกดอก และจะทำให้ต้นข้าวหักล้มส่งผลกระทบต่อคุณภาพและผลผลิตของเมล็ดพันธุ์

(4) ด้านการปลอดจากพันธุ์ปน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกประเด็น คือ ไม่ปลูกซ่อมแซมโดยใช้เมล็ดพันธุ์จากแหล่งอื่นที่ไม่น่าเชื่อถือ มีการตรวจคัดถอนพันธุ์ปนไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง ในระยะที่สำคัญคือ ระยะกล้า ระยะออกดอก และระยะเมล็ดสุกแก่ ควบคุมดูแลไม่ให้ข้าวพันธุ์อื่น/ข้าวแดง/ข้าววัชพืชปนเกินที่มาตรฐานกำหนด และนำพันธุ์ปนที่ถอนออกไปทำลายนอกแปลงขยายพันธุ์

(5) ด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกประเด็น คือ เก็บเกี่ยวผลผลิตในระยะพลับพลึง (หลังออกดอก 28-30 วัน) มีการระบายน้ำออกจากแปลงนาก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 7-10 วัน ทำความสะอาดเครื่องนวด และปรับความเร็วรอบเครื่องให้เหมาะสมก่อนการนวดเมล็ดพันธุ์ และตากเมล็ดพันธุ์เพื่อลดความชื้น โดยมีวัสดุรองรับเมล็ดพันธุ์ ไม่ตากเมล็ดพันธุ์บนพื้นโดยตรง (จะส่งผลทำให้ต่อเปอร์เซ็นต์ความงอกต่ำ)

(6) ด้านการเก็บรักษาและการขนย้ายภายในแปลง จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวในทุกประเด็น คือ อุปกรณ์และพาหนะในการขนย้ายต้องสะอาดปราศจากการปนเปื้อนสิ่งที่ไม่ต้องการ สถานที่เก็บรักษาต้องสะอาดและถูกสุขลักษณะมิดชิด มีการระบายอากาศดี ป้องกันฝน/น้ำค้าง ป้องกันการเข้าทำลายของโรค แมลงและศัตรูพืชอื่น ๆ และมีการจัดเก็บหรือวางกองเมล็ดพันธุ์ข้าวให้เป็นสัดส่วนป้องกันการปนข้าวพันธุ์อื่น

(7) ด้านการบันทึกข้อมูล จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 100.00 ปฏิบัติตามขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในประเด็น คือ มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับประวัติแปลง การเตรียมดิน การปลูกและการดูแลรักษา การคัดถอนพันธุ์ปน ข้าวแดง ข้าววัชพืช การกำจัดวัชพืช การป้องกันกำจัดศัตรูพืช การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว

3) สภาพการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

1) ด้านเนื้อหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวม เกษตรกรทุกราย ร้อยละ 100.00 ได้รับการส่งเสริมด้านเนื้อหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ในระดับมากที่สุด 6 ประเด็น ได้แก่ การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติ หลังการเก็บเกี่ยว การปลอดจากพันธุ์ปน การเก็บรักษาและการขนย้ายภายในแปลง และพื้นที่ปลูก

2) ด้านวิธีการส่งเสริม จากการศึกษาพบว่า ในภาพรวม เกษตรกรได้รับการส่งเสริมด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ ในระดับมากที่สุดทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

(1) การส่งเสริมแบบบุคคล ร้อยละ 100.00 ได้รับการส่งเสริมมากที่สุด 3 ประเด็น ได้แก่ เกษตรกรเข้ามาติดต่อเจ้าหน้าที่สำนักงาน เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ไปเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา และเกษตรกรติดต่อเจ้าหน้าที่ทางโทรศัพท์ และร้อยละ 66.07 ได้รับการส่งเสริมน้อยที่สุด ได้แก่ การติดต่อทางจดหมาย

(2) การส่งเสริมแบบกลุ่ม ร้อยละ 100.00 ได้รับการส่งเสริมมากที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ การประชุมกลุ่มเกษตรกร และการฝึกอบรมเกษตรกร และร้อยละ 48.21 ได้รับการส่งเสริมน้อยที่สุด ได้แก่ การเดินทางไปทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่

(3) การส่งเสริมแบบมวลชน ร้อยละ 100.00 ได้รับการส่งเสริมมากที่สุด 2 ประเด็น ได้แก่ เอกสารหน่วยงานราชการ และแผ่นพับ และร้อยละ 47.02 ได้รับการส่งเสริมน้อยที่สุด ได้แก่ วิทยูทูบ

4) ความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

1) ด้านเนื้อหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.76$) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น ได้แก่ พื้นที่ปลูก การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา การปลอดจากพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและการขนย้ายภายในแปลง โดยมีความต้องการการส่งเสริมเนื้อหาการผลิตเมล็ดพันธุ์ คือ การเตรียมเมล็ดพันธุ์มากที่สุด และต้องการการส่งเสริมด้านพื้นที่ปลูกน้อยที่สุด

2) ด้านวิธีการส่งเสริม จากการศึกษา พบว่า ในภาพรวม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมด้านวิธีการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์แบบต่างๆ เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น ได้แก่

(1) ความต้องการการส่งเสริมแบบบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีความต้องการการส่งเสริมมากที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ลงพื้นที่ไปเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา และประเด็นที่มีความต้องการการส่งเสริมน้อยที่สุด คือ การติดต่อทางจดหมาย

(2) ความต้องการการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีความต้องการการส่งเสริมมากที่สุด คือ การประชุม และประเด็นที่มีความต้องการการส่งเสริมน้อยที่สุด คือ การสัมมนา

(3) ความต้องการการส่งเสริมแบบมวลชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ประเด็นที่มีความต้องการการส่งเสริมมากที่สุด มี 2 ประเด็น คือ เอกสารจากหน่วยงานราชการ และแผ่นพับ และประเด็นที่มีความต้องการการส่งเสริมน้อยที่สุด คือ วิทยูทูบ

5) ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

1) ด้านเนื้อหาการส่งเสริม จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า

(1) ปัญหาด้านพื้นที่ปลูก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีประเด็นที่มีปัญหาด้านพื้นที่ปลูกมากที่สุด คือ สภาพพื้นที่เสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม/ฝนแล้ง) และประเด็นที่มีปัญหาด้านพื้นที่ปลูกน้อยที่สุด คือ ปัญหาอื่นๆ

(2) ปัญหาด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหาด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์มากที่สุด คือ เมล็ดพันธุ์ข้าวมีราคาแพง และประเด็นที่มีปัญหาด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์น้อยที่สุด คือ เมล็ดพันธุ์มีเปอร์เซ็นต์ความงอกต่ำ ($\bar{X} = 1.29$)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

(3) ปัญหาด้านการเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหาด้านการเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษามากที่สุด คือ ค่าจ้างแรงงานมีราคาสูง และประเด็นที่มีปัญหาด้านการเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษาน้อยที่สุด คือ ปัญหาอื่นๆ

(4) ปัญหาด้านการปลอดจากพันธุ์ปน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหาด้านพันธุ์ปนมากที่สุด คือ ขาดแรงงานในการกำจัดพันธุ์ปน และปัญหาด้านพันธุ์ปนน้อยที่สุด คือ ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการจัดพันธุ์ปน

(5) ปัญหาด้านการเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดแคลนแรงงานในการเก็บเกี่ยว และปัญหาน้อยที่สุด คือ ขาดแคลนเครื่องเกี่ยวนวดเมล็ดพันธุ์ข้าว

(6) ปัญหาด้านการเก็บรักษาและการขนย้ายภายในแปลง โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ ขาดแคลนแรงงานในการขนย้าย และปัญหาน้อยที่สุด คือ เกษตรกรไม่มีโรงเก็บเมล็ดพันธุ์

(7) ปัญหาด้านการบันทึกข้อมูล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ เกษตรกรมีอายุมาก สายตาไม่ดี และปัญหาน้อยที่สุด คือ แบบบันทึกมีปริมาณมาก

2) ด้านวิธีการส่งเสริม จากการศึกษา พบว่า เกษตรกรมีปัญหาโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า

(1) ปัญหาการส่งเสริมแบบบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาอื่นๆ และประเด็นที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ เจ้าหน้าที่ขาดความรู้ และประสบการณ์ในการส่งเสริม

(2) ปัญหาการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาอื่นๆ และประเด็นที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ การศึกษาดูงานของเกษตรกรแต่ละกลุ่ม

(3) ปัญหาการส่งเสริมแบบมวลชน โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาอื่นๆ และประเด็นที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ ขาดการประชาสัมพันธ์ ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยขออภิปรายผลในประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. สภาพพื้นฐานสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

เพศ เกษตรกร ส่วนใหญ่ร้อยละ 75.60 เป็นเพศชาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 81) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พิรณัฐ คำหล้า (2558: 73) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง ผลการศึกษาพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ทั้งนี้เนื่องจาก เกษตรกรเพศชายให้ความสนใจต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว แสวงหาความรู้ และมีความเข้าใจในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวมากกว่าผู้หญิง

อายุ เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 49.93 ปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมิตรา จันนิยม (2557: 72) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ อายุเฉลี่ย 55 ปี และยังใกล้เคียงกับงานวิจัยของ พิรณัฐ คำหล้า (2558: 73) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง ผลการวิจัยพบว่า สมาชิก

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 56.38 ปี แสดงให้เห็นว่า ช่วงอายุ 51–60 ปี เป็นวัยทำงานที่มีศักยภาพในการคิด การตัดสินใจ เป็นช่วงวัยที่ผ่านประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว รู้ถึงปัญหาและแนวทางแก้ไขของกระบวนการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ได้คุณภาพเป็นอย่างดี

ระดับการศึกษา เกษตรกร ร้อยละ 56.55 มีระดับการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 81) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จบศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และยังแตกต่างจากงานวิจัยของ สมิตรา จันเนียม (2557: 72) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวต้องมีความละเอียดรอบคอบในทุกขั้นตอนการผลิตเพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดี เกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มีความสามารถในการผลักดัน หรือแรงเสริมให้การผลิตพันธุ์ข้าวมีคุณภาพยิ่งขึ้น

อาชีพหลัก เกษตรกร มีอาชีพหลัก คือ ทำนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 81) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำการเกษตร ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรที่มีอาชีพหลักทำนามีความชำนาญและประสบการณ์ในการปลูกข้าว ซึ่งเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เพื่อให้ได้เมล็ดพันธุ์ข้าวที่ดีให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวและผู้ประกอบอาชีพทำนา

อาชีพรอง เกษตรกร มีอาชีพรอง คือ ทำสวน/ทำไร่ ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 81) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ มีอาชีพทำสวน/ทำไร่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเกษตรกรทำนาปีละ 1 ครั้ง หลังจากเสร็จสิ้นฤดูกาล เกษตรกรจึงทำสวน/ทำไร่ หรือทำควบคู่ไปกับการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว จะได้มีรายได้เลี้ยงชีพได้อย่างต่อเนื่อง

พื้นที่ทำนา เกษตรกร มีพื้นที่ทำนา เฉลี่ย 33.63 ไร่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมิตรา จันเนียม (2557: 72) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ผลการวิจัยพบว่า มีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 40.96 ไร่ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจะต้องมีพื้นที่ในการจัดแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจำนวนมาก เพื่อจะได้ผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่คุ้มค่าต่อการผลิตในแต่ละครั้ง

พื้นที่จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว เกษตรกร มีพื้นที่จัดทำแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้กับศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าว อุบลราชธานี 33.39 ไร่ ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของ พิรณุช คำหล้า (2558: 73) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่พื้นที่ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวเฉลี่ย 14.42 ไร่ โดยปลูกข้าวพันธุ์ กข41 กข6 และขาวดอกมะลิ 105 ใช้แรงงานเฉลี่ย 1.95 คน ทั้งนี้อาจเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ปรับเปลี่ยนพื้นที่การปลูกข้าวโดยทั่วไป เป็นแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวทั้งหมด อาจจะเป็นเพราะเกษตรกรยังไม่แน่ใจว่าจะสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวให้ได้ตามคุณภาพและปริมาณตามที่ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวกำหนด

การซื้อคืนทั้งหมดต่ำกว่าเป้าหมายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนที่ศูนย์กำหนด เกษตรกรได้รับการซื้อคืนทั้งหมดต่ำกว่าเป้าหมายเมล็ดพันธุ์ซื้อคืนที่ศูนย์กำหนด ร้อยละ 48.81 ซึ่งแตกต่างจากงานวิจัยของ พิรณุช คำหล้า (2558: 73) ได้ศึกษา

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

เกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง ผลการวิจัยพบว่า รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าวคืนให้ศูนย์ฯ เฉลี่ย 112,501.78 บาทต่อครัวเรือน หรือเฉลี่ยที่ 8,266.24 บาทต่อไร่ ทั้งนี้เนื่องจากเมล็ดพันธุ์ข้าวยังไม่ได้ตามมาตรฐานกำหนด

รายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ เกษตรกร มีรายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ 52,737.14 บาทต่อปี ซึ่งใกล้เคียงกับงานวิจัยของ วันชัย ประยงค์หอม (2558: 89) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชนในจังหวัดอำนาจเจริญ ผลการวิจัยพบว่า มีรายได้จากการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์เฉลี่ย 66,726.11 บาท ร้อยละ 43.6 จำหน่ายให้กับสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ทั้งนี้เนื่องจากรายได้ขึ้นอยู่กับราคารับซื้อคืน เกษตรกรที่ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวจะทำนาที่ข้าวไว้รับประทานเองจึงไม่ได้จำหน่ายข้าว และมีรายได้ที่ทำเกษตรอื่น ๆ หลังจากฤดูกาลทำนา

พื้นที่เป็นของตนเองทั้งหมด เกษตรกร มีพื้นที่เป็นของตนเองทั้งหมด ร้อยละ 67.26 ซึ่งแตกต่างกับงานวิจัยของ อังคณา สุวานิช (2556: 51) ได้ศึกษาเรื่อง เกษตรกรสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอมนารมย์ จังหวัดชัยนาท ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ตนเอง จำนวน 10-30 ไร่ ร้อยละ 43.2 ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีพื้นที่นาที่เป็นมรดกจากปู่ย่าตายายไว้ประกอบอาชีพทำนากันจากรุ่นสู่รุ่น

หนี้สิน เกษตรกร มีหนี้สิน ร้อยละ 98.81 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 81) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำนาเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวยังไม่สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้ตามปริมาณตามที่ต้องการ จึงทำให้เมล็ดพันธุ์ข้าวไม่เพียงพอในการจำหน่าย ส่งผลให้เกษตรกรมีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย

แหล่งเงินทุน เกษตรกร มีแหล่งเงินทุนจาก ธ.ก.ส. ร้อยละ 95.24 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 81) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำนาเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งเงินเชื่อส่วนมากมาจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ทั้งนี้เนื่องจาก ธ.ก.ส. เป็นธนาคารที่ช่วยเหลือเกษตรกร

2. ความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี พบว่า

ความต้องการการส่งเสริมด้านเนื้อหา เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ในระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ พื้นที่ปลูก รองลงมาคือการเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา การปลอดจากพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและการขนย้ายภายในแปลง โดยมีความต้องการการส่งเสริม ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์มากที่สุด และต้องการการส่งเสริมด้านพื้นที่ปลูกน้อยที่สุด

ความต้องการการส่งเสริมด้านวิธีการส่งเสริม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นหลัก เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมแบบบุคคล โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีความต้องการมากที่สุด คือ การเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่นา และประเด็นที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ การติดต่อทางจดหมาย เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีความต้องการมากที่สุด 2 ประเด็น คือ การประชุมและอื่น ๆ และประเด็นที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ การสัมมนา เกษตรกรมีความต้องการการ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ส่งเสริมแบบมวลชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีความต้องการมากที่สุด คือ เอกสารหน่วยงาน และประเด็นที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ วิทยุชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพศรี จตุเทิน (2553: 53) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัย พบว่า การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ส่งผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ส่วนปัจจัยลักษณะพื้นฐานของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ได้แก่ ด้านประสบการณ์การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านการเข้ารับการฝึกอบรม การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ด้านต้นทุนในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว และด้านรายได้จากการขายเมล็ดพันธุ์ข้าว ไม่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเตรียมการปลูก การปลอดจากพันธุ์ปน การผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้ได้มาตรฐาน จึงมีความต้องการที่จะเพิ่มความรู้ ความเข้าใจโดยการเข้าประชุม สัมมนา อบรม หรือการศึกษาดูงานแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อจะนำมาปรับปรุงและพัฒนาผลผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวออกมาให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณสูง และคุณภาพได้มาตรฐานยิ่งขึ้น ให้ได้ราคาที่สูงขึ้น

3. ปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี พบว่า ด้านเนื้อหา เกษตรกรมีปัญหาดูโดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นปัญหาหลัก พบว่า เกษตรกรมีประเด็นปัญหามากที่สุด คือ สภาพพื้นที่เสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม/ฝนแล้ง) ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ เมล็ดพันธุ์ข้าวมีราคาแพง เกษตรกรมีปัญหาด้านการเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา โดยรวมอยู่ในระดับน้อย เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นปัญหาหลัก พบว่า เกษตรกรมีปัญหาด้านพื้นที่ปลูก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ สภาพพื้นที่เสี่ยงต่อภัยธรรมชาติ (น้ำท่วม/ฝนแล้ง) และประเด็นที่มีปัญหาน้อยที่สุด คือ อื่น ๆ เกษตรกรมีปัญหาด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์ โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีปัญหามากที่สุด คือ เมล็ดพันธุ์ข้าวมีราคาแพง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555: 83) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้ธำนาเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่ ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรขาด ความรู้ ความเข้าใจ การใช้ธำนา การบริการหลังขายที่ไม่ดีพอ ขาดแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ ข้อเสนอแนะ ให้หน่วยงาน ภาครัฐ และเอกชน ควรกำหนดแนวทางส่งเสริม ฝึกอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรทุก ๆ ด้าน และบริษัทควร จัดหาอะไหล่ ให้เพียงพอกับความต้องการ และสนับสนุน กลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ จัดตั้งกองทุนสินเชื่อเพื่อการผลิต ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ทั้งนี้เนื่องจากในบางพื้นที่ที่ยังขาดแคลนแหล่งน้ำ ขาดประทุน ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ และบางพื้นที่เกิดภัยแล้ง ในด้านเมล็ดพันธุ์ข้าวยังมีราคาแพง และมีพันธุ์อื่นปน และ การเลื่อนของฤดูกาลและการเปลี่ยนแปลงของสภาวะอากาศตามภาวะโลกร้อนในปัจจุบันก็มีส่วนทำให้เมล็ดพันธุ์ออกล่าช้าไม่ตรงตามช่วงที่ปลูก มีเกษตรกรบางส่วนที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการกำจัดพันธุ์ปน อีกทั้งด้วยสภาวะอากาศที่ไม่แน่นอนในยุคปัจจุบันทำให้เกิดฝนตก เมล็ดพันธุ์จึงมีความชื้นทำให้ไม่ได้มาตรฐาน เกษตรกรในบางรายยังมีปัญหาในด้านการสื่อสารที่ยังล่าช้า ทำให้ไม่ได้รับการประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่ทันต่อเหตุการณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1.1 ควรวางแผนการผลิตเมล็ดพันธุ์ให้สอดคล้องกับกำลังรับซื้อของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี
- 1.2 ควรสร้างเครือข่ายจัดกิจกรรมส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น การศึกษาดูงานแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ประสบผลสำเร็จ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

1.3 ควรให้คำแนะนำแก่เกษตรกรมือใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.4 ควรเชิญวิทยากรถ่ายทอดความรู้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์และให้ความรู้ใหม่ ๆ แก่เกษตรกรเป็นระยะ

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาแนวทางการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกร ในศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวอุบลราชธานี

2.2 ควรมีการศึกษาความต้องการการส่งเสริมเครื่องจักรกลการเกษตรที่มีความเหมาะสมมาใช้ เพื่อแก้ปัญห
การขาดแคลนแรงงาน

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวอยู่ในระดับมากทุกประเด็น ได้แก่ พื้นที่ปลูก การเตรียมเมล็ดพันธุ์ การเตรียมดิน การปลูก และการดูแลรักษา การปลอดจากพันธุ์ปน การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาและการขนย้ายภายในแปลง โดยมีความต้องการการส่งเสริม ด้านการเตรียมเมล็ดพันธุ์มากที่สุด และต้องการการส่งเสริมด้านพื้นที่ปลูกน้อยที่สุด ด้านวิธีการส่งเสริม เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริม โดยรวมอยู่ในระดับน้อย ประเด็นที่มีความต้องการมากที่สุด คือ การเยี่ยมเยียนที่บ้านหรือไร่ และประเด็นที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ การติดต่อทางจดหมาย เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมการส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีความต้องการมากที่สุด 2 ประเด็น คือ การประชุมและอื่น ๆ และประเด็นที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ การสัมมนา เกษตรกรมีความต้องการการส่งเสริมแบบมวลชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นที่มีความต้องการมากที่สุด คือ เอกสารหน่วยงานราชการ และประเด็นที่มีความต้องการน้อยที่สุด คือ วิทยุชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการข้าว (2553) “การผลิตและกระจายเมล็ดพันธุ์ข้าว” กรุงเทพมหานคร สำนักเมล็ดพันธุ์ข้าว.

บุญเศรษฐ์ มีมานะ (2555) “ความคิดเห็นและการตัดสินใจใช้รดน้ำเพื่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของกลุ่มผู้ผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว ศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวแพร่” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ประไพศรี จตุเทน (2553) “ปัจจัยที่มีผลต่อการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวพันธุ์ดี ของสมาชิกศูนย์ข้าวชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

พิรณัฐ คำหล้า (2558) “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของศูนย์เมล็ดพันธุ์ข้าวลำปาง” วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมิตรา จันนิยม (2557) “แนวทางการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมและผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวชุมชน ในอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร.

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

อังคณา สุวานิช (2556) “การพัฒนาศูนย์ข้าวชุมชน อำเภอมนोरมย์ จังหวัดชัยนาท” วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.